

KOMISIJA DEVETNAJSTIH ZAKLJUČILA DELO

Predlogi za rešitev južnotirolskega vprašanja

Poročilo komisije izročeno predsedniku vlade Moru - O njem bosta razpravljala vlada in parlament - Predlogi ne predvidevajo bistvene spremembe sedanjega stanja

Dne 10. t. m. je tako imenovana »komisija devetnajstih« (sestavljala jo je 19 članov), ki je bila ustanovljena 1. septembra 1961 z nalogo, da prouči vprašanje nemške manjšine v deželi Tridentinsko - Južni Tirol, predložila ministrskemu predsedniku Aldu Moru zaključke svojega dolgega dela. V tej komisiji, ki ji je predsedoval socialdemokratski poslanec Paolo Rossi, so sodelovali tudi predstavniki Južnih Tirolcev, med njimi dr. Magnago, predsednik Južnotirolske ljudske stranke (SVP), ki je edina politična organizacija nemško govorečega prebivalstva. Dokument, ki pa še ni v celoti znan, so podpisali vsi člani komisije. Nekateri so k določenim predlogom in zaključkom komisije izrazili svoje pridržke, ki so bili priloženi osnovni listini.

ZA VEČJE PRAVICE NEMSCINE

»Komisija je imela za cilj — je med drugim rečeno v poročilu — pripomoči k ponovni vzpostavitvi zaupanja in miru na Južnem Tirolskem«. Prvi pogoj za doseg tega cilja pa predstavljajo: dejanska enakopravnost vseh narodnostnih skupin in vsakega državljanja posebej, ne glede na narodno pripadnost; polna in dejanska soudeležba vsake narodnostne skupine pri vodstvu krajevnih uprav; določitev takšnih instrumentov in sredstev, ki v duhu medsebojnega razumevanja in sodelovanja omogočajo gospodarski, kulturni in socialni razvoj vseh narodnih skupin.

Komisija je proučila mnoga vprašanja in o vsakem vprašanju izrazila svoje mnenje ter izdelala predlog za njegovo ureditev. V pretres je tako vzela vprašanje uporabe nemškega jezika, vprašanje nameščanja Južnih Tirolcev v javne urade, vprašanje kulturnih dejavnosti manjšine, šolsko vprašanje, vprašanje zaposlitve itd.

SOLSKO VPRAŠANJE

Posebno pozornost pa je komisija posvetila vprašanju avtonomije za bocensko pokrajino, kjer imajo večino Južni Tirolci.

Kar zadeva uporabo nemškega jezika, je komisija mnenja, da bi bilo v vsej deželi potrebno izenačiti nemščino z italijanščino, ki je državni jezik. Na ozemlju bocenske pokrajine je sicer že sedaj v veljavi dvojezičnost (določeni akti pa se smejo sestaviti tudi samo v nemščini), vendar komisija priporoča, naj se z zakonom določi, da morajo policijski agenti in finančni stražniki voditi zaslišanja v nemškem jeziku tudi v primerih, kadar gre za očiten prestop in če osebe, ki so prestopke zagrešile, ne ra-

zumejo jezika zasliševavca. V takšnih primerih ni bila doslej predvidena uporaba nemškega jezika. Komisija je nadalje mnenja, da bi lahko notarji overovljali tudi akte, ki so sestavljeni samo v nemškem jeziku. V obeh jezikih bi pa moral biti sestavljen le tisti del akta, ki ga je treba registrirati.

SORAZMERNJE V JAVNIH SLUŽBAH

Kar zadeva nameščanje Južnih Tirolcev v javne službe, je komisija mnenja, da je treba resno vzeti v poštev zahtevo manjšine, da bi ji bilo zajamčeno določeno število mest v javnih uradih. Večina članov komisije meni, da bi to načelo moralo veljati tudi za sodne organe.

Med kulturnimi vprašanji se omenja problem filmov v nemškem jeziku, ki se predvajajo v bocenski pokrajini. V tej zvezi komisija priporoča, naj se poenostavijo in pospešijo sedanji postopki glede cenzure in pregleda teh filmov.

Glede volilne pravice pri občinskih in deželni volitvah je v dokumentu rečeno, naj se na ozemlju bocenske pokrajine ta pravica prizna tistim osebam, ki imajo tu vsaj štiri leta stalno bivališče.

Treba bi bilo razširiti avtonomijo bocenske in tridentinske dežele

Ko bi bilo to načelo sprejeto in zaščiteno s posebno normo, bi ne sme biti več podvrženo kakim omejitvam pri njegovem izvajanju, češ da nasprotuje kakim ustavnim ali katerimkoli drugim normam. V dosedanji praksi se je namreč izkazalo, da se marsikateri zakon, ki ga je sprejela bocenska pokrajina, ni mogel izvajati, ker je vladni komisar v deželi ali kak drug pristojni organ zanikal zakonitost sklepa bocenske pokrajine, kar je nato večkrat potrdilo tudi ustavno sodišče.

Kar zadeva zakonodajno oblast dveh pokrajin (bocenske in tridentinske), je komisija devetnajstih mnenja, da je treba njuno avtonomijo razširiti, tako da bi lahko o določenih vprašanjih, kot so n. pr. rudniki, kamnolomi, lov in ribolov, gostinska dejavnost, turizem, popolnoma suvereno sklepali.

Komisija je nadalje mnenja, da bi bilo pravilno, če bi se spremenil tudi dosedanja naziv dežele, ki je »Trentino-Tiroler Etschland«, v »Trentino-Südtirol«.

Končno se je komisija bavila z vprašanjem še učinkovitejše zaščite pravic narod-

Kar zadeva šolsko vprašanje, je treba omeniti, da že sedanji deželni statut (čl. 11 in 12) priznava bocenski pokrajini določeno zakonodajno oblast, vendar je pokrajina pri izvrševanju te oblasti hudo omejena zaradi norm, ki izhajajo iz čl. 4 in 5 deželnega posebnega statuta, tako da ta pravica dejansko obstaja le na papirju. Zaradi tega komisija predlaga, naj bi smela pokrajina izvrševati svojo zakonodajno, izvršilno in upravno oblast, ne da bi bila vezana na predhodno obstoj izvršilnih državnih zakonov. Komisija se skratka zavzema za priznanje dejanske in široke avtonomije pokrajini in s tem za nemško govoreče prebivalstvo. Pouk italijanščine naj bi se v osnovnih šolah pričel v tretjem razredu, v srednjih šolah pa bi ta jezik smeli poučevati profesorji, katerih materin jezik je italijanščina.

Komisija je tudi proučila vprašanje zaposlitve delavcev ter izrazila mnenje, da bi bilo treba boljše zajamčiti tisto normo posebnega statuta, ki predvideva, da imajo pri zaposlitvah prednost delavci in nameščenci, ki stalno bivajo na ozemlju dežele oziroma pokrajine.

nih skupin in v tej zvezi predlaga, naj se izdajo posebni zakoni, ki bodo zaščitili enakopravnost raznih narodnih skupin in njihove narodne ter kulturne značilnosti.

Ti so, kolikor smo mogli razumeti iz pisanja italijanskega in avstrijskega časopisa, glavni zaključki komisije devetnajstih. Natančnejša analiza bi seveda bila mogoča samo ob poznanju vsega besedila dokumenta. Zdi se nam pa, da se ni posvečala zadostna pozornost enemu glavnih vprašanj, ki tarejo tako Južne Tirolce kot vse ostale narodne manjšine; to je problem zaščite narodnostne sestave ozemlja, na katerem prebiva manjšina.

Na vsak način bo zanimivo ugotoviti, kako bodo zaključke in predloge komisije sprejeli vlada, parlament in prizadeta manjšina, in bo zlasti zanimivo ugotoviti, ali obstaja na pristojnih mestih dobra volja, da se prične pravično reševati ta kočljivi problem in s tem odpraviti žarišče nemirov v osrčju Zahodne Evrope. V svetovni javnosti namreč prevladuje mnenje, da italijanska demokracija polaga sedaj važen izpit, ki bo moral dokazati, ali je sposobna manjšinsko vprašanje pravično urediti.

RADIO TRST A

• NEDELJA, 19. aprila, ob: 9.00 Kmetijska oddaja; 9.30 Cvetice v slovenski pesmi; 10.00 Prenos sv. maše iz stolnice Sv. Justa; 11.15 Oddaja za najmlajše: »V skalnih gorah«, mladinska radijska zgodba (Rado Bednarik), igrajo člani RO; 12.00 Slovenska nabožna pesem; 12.15 Vera in naš čas; 13.00 Kdo, kdaj, zakaj... Odmevi tedna v naši deželi; 14.30 Sedem dni v svetu; 15.30 Radijska novela — Lev Detela: »Sonce za oblaki«; 18.30 Po društvih in krožkih: Filatelistični klub »Lovrenc Košir«; 20.30 Iz slovenske folklorne — Niko Kuret: Ljudstvo baja, ljudstvo poje: »Kmetič je seme posjal«; 21.00 Vabilo na ples.

• PONEDELJEK, 20. aprila, ob: 11.45 Ameriški odmevi; 12.15 Iz slovenske folklorne — Niko Kuret: Ljudstvo baja, ljudstvo poje: »Kmetič je seme posjal«; 18.00 Glasovi iz narave (Tone Penko); 18.30 Godalni orkester Radia Trst — Roberto Repini: Fantazija za klavir in godalni orkester, Aldo Danielli: Omaggio a Saffo za sopran, klavir in godala, Pavle Merku: Glasba za godala, op. 35; 19.15 Radijska univerza — Italijanska ustava o ljudstvu: »Se o pravici do združevanja v stranke«; 21.00 Wolfgang Amadeus Mozart: Lucio Silla, opera v treh dejanjih.

• TOREK, 21. aprila, ob: 11.45 Mali ansambli; 12.15 Pomenek s poslušavkami; 17.20 Iz albuma lahke glasbe; 18.00 Italijanščina na radiju; 18.30 Sodobna italijanska glasba; 19.15 Pisani balončki, radijski tednik za najmlajše; 21.00 Preved italijanske dramatične (Josip Tavčar in Jože Peterlin); 21.50 Slovenski in jugoslovanski solisti.

• SREDA, 22. aprila, ob: 11.45 Naš juke-box; 12.15 Po tujih krajih; 13.30 Izbrali smo za vas; 18.00 Znanstveni leksikon; 18.30 Slovenski skladatelji 18 in 19. stoletja: »Janez Krstnik Novak«; 19.00 Pevski zbori Julijske krajine in Furlanije; 19.15 Higiena in zdravje. Približno ob 21.45 Iz pesniških gajev — Josip Tavčar: »Diego Valerik«.

• ČETRTEK, 23. aprila, ob: 11.45 Italijanski akvarel; 12.15 Za smeh in dobro voljo (Danilo Lovrenčič); 18.00 Italijanščina na radiju; 18.30 Solistični koncert; 19.15 Širimo obzorja: »Tržaški talasografski zavod« (Mara Kalan); 21.00 »Novi ljudje«, komedija v treh dejanjih (Giacinto Gallina - Marija Kacin), igrajo člani RO; 22.50 s »Festivala dveh svetov« v Spoletu 1963.

• PETEK, 24. aprila, ob: 11.45 Jugoslovanski orkestri in pevci; 12.15 Pomenek s poslušavkami; 18.00 Bilo je nekoč... Venec pravljice, pripovedk in legend. »Vsiljivi boter« (Jurij Slama); 18.30 Solisti Julijske krajine in Furlanije; 19.15 Radijska univerza — Aroldo de Tivoli: Električna: »Termoionski učinek«; 20.30 Gospodarstvo in delo (Egidij Vršaj); 21.00 Koncert operne glasbe. Približno ob 21.30 Mišli in nazori.

• SOBOTA, 25. aprila, ob: 10.00 Glasba posvečena italijanskemu odbojniškemu gibanju; 12.15 Zgodovinske zanimivosti; 15.00 »Volan«, oddaja za avtomobiliste; 15.30 »Bo že kakor«, radijska drama (George Kerr - Ivan Savli), igrajo člani RO; 17.20 II. Vatikanski koncil; 19.15 Družinski obzornik; 20.45 Zborovske skladbe Rada Simonitija, Karla Pahorja in Alojza Srebotniaka; 21.00 Veliki orkestri lahke glasbe: Werner Müller; 21.30 Vabilo na ples.

TEDENSKI KOLEDARČEK

19. aprila, nedelja: Leon, Ema
21. aprila, ponedeljek: Božidar, Teodor
21. aprila, torek: Simeon, Bruno
22. aprila, sreda: Leonida, Levko
23. aprila, četrtek: Vojko, Adalbert
24. aprila, petek: Jurij, Igor
25. aprila, sobota: Marko, Tugomir

V Južnem Vietnamu so dosegli komunistični gverilci zadnji čas nekaj večjih vojaških uspehov. Med drugim so zavzeli (in se nato spet umaknili) mesto Kien Long, pri čemer so imele vladne čete 44 mrtvih, gverilci pa baje 30.

Rusko-kitajska polemika se nadaljuje s propagandnimi streli z obeh strani. Politični strokovnjaki so mnenja, da se bo izrodila v nasprotje, ki bo zajelo tudi rasna in teritorialna vprašanja. Rusi Kitajce že obtožujejo »rasizma«.

Potres v Jugoslaviji

V ponedeljek zjutraj ob deveti uri in pol je precej močan potres povzročil obilo strahu, pa tudi škode na ozemlju od Beograda do Slavonskega Broda. Okrog tega mesta je bil epicenter potresa, ki je dosegel osmo stopinjo jakosti.

V Beogradu so vsi prebivalci bežali na prosto, vendar so korci in ostreški ranili 30 oseb. Smrtna žrtev je le inženir Blagoje Popović, ki se je rešil izpod ruševin Skopja; ob potresnih sunkih pa ga je zdaj iz strahu zadela srčna kap. Drugo žrtev, neko dijakinjo v mestu Džakovo, so pokopale ruševine gimnazijskega poslopja. Tretja je pa neka starejša ženska v Vinkovcih. Škoda, povzročena od potresa, je pre-

MILANSKI VELESEJEM

V nedeljo je državni predsednik Segni slovesno odprl 42. milanski velesejem. Na površini 400 tisoč kvadratnih metrov razstavlja svoje blago 13.973 trgovskih podjetij. Izmed tujih držav jih ima lastne pavilijone 51; med temi je tudi Jugoslavija. Pri odprtju velesejma je podelil predsednik Segni častna priznanja nekaterim najbolj zaslužnim ljudem za prireditve velesejma. Vladni zastopnik minister Medici pa je v uvodnem govoru poudarjal, kako je velesejem dokaz zasebne pobude in trgovinskega sodelovanja z vsemi državami. Obenem pa bo dal velesejem, tako je mnenje gospodarskih krogov, še veliko novih pobud za dvig italijanskega gospodarstva. Velesejem bo odprt do 25. aprila.

STIRINAJST MINUT MRTEV

V ponedeljek zvečer se je razširila po radiu senzacionalna novica, da je umrl sovjetski veljak Nikita Hruščov. Zapadnonemški dopisni urad »Deutsche Presse Agentur« je poročala ob 21,48 sledeče: »Hruščov je umrl ob 20,10 po srednjeevropskem času, štiri dni pred svojim 70 rojstnim dnem, na posledicah hudega jetrnega napada«. Nenaavadno vest so razširile tudi druge časopisne agencije. Brzjavili in telefoni so začeli breneti na vse strani, da bi zvedeli kaj natančnejšega o Hruščovovi smrti.

Stirinajst minut kasneje je isti časopisni urad sporočil v svet, naj se novica nikar ne širi, ker se skuša ugotoviti nje resničnost.

Res se je kmalu izkazalo, da je tisto sporočilo šlo v svet na podlagi nesporazuma. Neki japonski dopisnik je baje napačno razumel rusko sporočilo, da je konec sprejema na poljskem poslaništvu v Moskvi, katerega se je udeležil tudi Hruščov. Časnikar je tolmačil, da je konec Hruščova in je poslal novico v svet. V Washingtonu je trajalo eno uro, preden so prejeli zagotovilo, da je Hruščov živ in zdrav.

SLOVENSKO PLANINSKO DRUŠTVO V TRSTU priredi dvodnevni izlet 25. in 26. t. m. na **Plitvička jezera**. Vpisovanje v ulici Geppa 9/II. do 21. t. m. ob uradnih urah.

V Gregorčičevi dvorani priredi Slovensko planinsko društvo v petek, 17. t. m. ob 20.30 predavanje prof. Mirka Kambiča iz Ljubljane o temi: **»Lepote alpskih rek«** z barvnimi diapozitivi in glasbeno spremljavo. Vabljeni vsi.

cejšnja. V Beogradu je dosti hiš napol porušeni. Največ pa jih je v Slavonskem Brodu in okolici, kjer je nad polovico hiš neuporabnih za bivanje. Pretrgani so tudi električni vodi in telefonske napeljave.

—0—

Žalosten konec

V Italiji smo pričeli nešteti škandalov in poneverb, ki segajo kar v milijarde. Čudno luč pa meče na današnjo družbo dejstvo, da so pri kraji javnega denarja udeleženi tudi znanstveniki svetovnega slovesa.

Prav te dni je v Rimu razprava proti trem ravnateljem Višjega državnega zdravstvenega zavoda, ki so poneverili — kot jih dolžijo — 850 milijonov lir. Prvi je ravnatelj zavoda in vseučiliški profesor Domenico Marotta, ki ima že 78 let. Marotta je svetovnoznan kemik in biolog ter je član mnogih znanstvenih akademij, med temi tudi papeške. Drugi je profesor Giordano Giacomello, redni profesor kemije na rimski univerzi, redni član znanstvenega odbora pri organizaciji EURATOM in član raznih znanstvenih akademij. Napisal je nad 250 učenih del iz radiokemije in farmaceutike. Tretji krivec je dr. Domenicucci, upravni ravnatelj najvišje zdravstvene organizacije v državi.

Vsi trije so že v ječi. Po kazenskih paragrafih jih čaka do petindvajset let zapora. Javnost se sprašuje, kaj je nagnilo te ugledne znanstvenike, da so se okoristili s tujim denarjem; saj ga jim po njihovem službenem položaju ni manjkalo za dostojno življenje.

Ni dvoma, da so krivi v prvi vrsti oni sami. Dobršen del krivde je pa treba pripisati tudi splošni današnji miselnosti, ki ceni tudi kulturnega delavca in znanstvenika le po bogastvu. Za poneverjeni denar pa so nesrečneži šli zapravit tudi svoj ugled.

ADŽUBEJ V PARIZU

Glavni urednik moskovskih »Izvestij« Aleksij Adžubej, ki je tudi zet Nikite Hruščova, se je mudil štirinajst dni na obisku v Parizu. Politični krogi so se najbolj čudili, da ga ni De Gaulle sprejel v avdienco, prav sedaj ko navezuje stike z Moskvo in se je ministrski predsednik Faure pravkar vrnil iz Rusije. Sodiijo, da je De Gaulle videl v Adžubeju zgolj časnikarja in ne zeta sovjetskega voditelja.

Adžubeja pa so sprejeli v senatu in v pariškem mestnem svetu, minister za informacije je pa priredil njemu na čast slovesno kosilo.

Zanimiv izlet

V petek in soboto so se odpejali zadnji letniki goriških slovenskih srednjih šol na poučni izlet, ki je izredno dobro uspel. Pod vodstvom ravnatelja in nekaterih profesorjev so si ogledali zgodovinske in sedanje zanimivosti Ferrare, Ravenne, Riminija in republike San Marino. V udobnem pulmanu je profesor spotoma po mikrofoni opozarjal dijake na posebnosti in slikovitosti okolice. Profesor zgodovine je pred vsakim ciljem že vnaprej orisal preteklost kraja, tako da so si dijaki s pridom ogledovali na kraju samem vse zanimivosti.

Popoprana zgodovina

Ostre začimbe je poznal človek že iz najstarejših časov. Plodovi popra, cimeta, muškata in podobnih vzhodnih rastlin so veljali za menjalno sredstvo kot denar. Služili so tudi pri verskih obredih kot raznovrstna kadila; celo za mumificiranje faraonskih trupel in v zdravstvene namene, za dišave in nego kože.

V srednjem veku so tem vrstam plodov dali ime »dišave«, potem »spezie«. V prvi vrsti so pa te dišave služile kot začimbe pri jedeh. Prvo mesto med njimi je imel poper, kakor ga ima še danes v naši kuhinji.

Ze stari Egipčani so poznali poleg drugih začimb zlasti poper kot dodatek k jedilom. Vedeli so namreč, da je v vročem podnebnju prav poper sredstvo proti gnitju živil.

Poper je prinesel v Evropo macedonski kralj Aleksander Veliki s svojega pohoda v Indijo že v 4. stoletju pred Kristusom. Kmalu se je priljubil tudi Grkom in Rimljanom, ki so imeli navado grizti poprova zrnca po obilnih pojedinah. Poper jim je pomagal prebavljati, obenem je pa vzbujal tudi žejo. V Rimu se je uporaba popra tako razširila, da je prirodoslovec Plinij opozarjal vlado, naj nastopi proti razvadi, ki škodi zdravju, še bolj pa mošnjičku. Cena popru je namreč neznansko porastla. Čez Alpe se je poper razširil v petem stoletju po Kristusu, ko je gotski kralj Alarich sprejel za odkupnino Rima tudi 1500 kilogramov te zaželene začimbe.

Srednji vek je postal kar pravi »poprov vek«. V gradu in v koči ga ni smelo manjkati, ker so ljudje radi jedli zelo začinjeno. Papeži in cesarji so si zamenjavali poper kot dragoceno darilo. Cena je postala po teži enaka zlatu. V rabo je prišel pregovor: »Dražji kot poper«. Visoka cena pa ni preplašila bogatinov. Pri ženitovanju Marjete angleške z vojvodo Karlom Burgundskim so porabili nič manj kot 190 ki-

KDO BO NASLEDNIK HRUŠČOVA?

V marsikateri državi že ugibajo, kdo bo naslednik sovjetskega vodje Nikita Hruščova, ki bo dopolnil 17. t. m. 70 let. Angleški dnevnik »Evening Star« piše, da je zvedel za tajne kandidate za naslednika francoski socialistični voditelj Guy Mollet, ki je v novembru obiskal Kremelj.

V poštev prihajajo Leonid Brežnev, ki je star 57 let in je predsednik vrhovnega sovjeta, to je formalni državni poglavar. Drugi je Nikolaj Podgorny, star 60 let, glavni tajnik osrednjega strankinega odbora. Tretji pa je Vasilij Poljakov, ki ima šele 51 let in je tudi eden izmed strankinih tajnikov.

Te tri kandidate je označil sam Hruščov kot svoje možne naslednike. Kdaj se bo pa on sam umaknil s svojega mesta, je seveda drugo vprašanje.

SPET ČERNIGOJ IN SPACAL

Slikar Avgust Černigoj razstavlja te dni v Nemškem kulturnem inštitutu v Trstu, kjer se predstavlja predvsem kot grafik. Kot tak vzbuja mnogo pozornosti pri kritiki, ki mu priznava izredne tehnične kvalitete. Černigoj je še v neprestanem vzponu in ne pozna umetniške stagnacije. Poleg tega je izredno ustvarjalen in priden.

Spacal pa trenutno razstavlja v Bielli večji izbor svojih del.

logramov popra. Cenili so ga tako, da so prepovedali razkladalcem v angleških pristaniščih nositi obleko, da ne bi skrili kaj poprovih zrnec.

Začimbe in v prvi vrsti poper, so zamikale raziskovalce, da so v velikih nevarnostih pluli po nje v Indijo. Vasco da Gama je prvi obkrožil Afriko leta 1498 in je pritoril domov več vreč popra. Kakšen pomen je imel poper v začetku novega veka, razberemo iz poročnih pogajanj mogočnega cesarja Karla V. Obljubljena nevesta, sestra portugalskega kralja Mnuela, bi morala prinesiti za doto 30 tisoč kilogramov popra. Do tako visoko »popoprane« ženitve pa ni prišlo.

Tudi takrat so že ponarejali poper, enako kot danes, ali pa so ga mleli z drugimi manj vrednimi dodatki. Samo kazni so bile drugačne. Ponarejevalca so s slabim blagom vred živega sežgali. Danes se mu kaj tako hudega ni treba več bati, čeprav je poper še vedno po vsem svetu razširjen in priljubljen kot začimba pri hrani.

Z nemirnega otoka

Na Cipru še ni prenehalo streljanje med Turki in Grki. V Nikoziji je bilo v ponedeljek spet nekaj mrtvih in ranjenih. Generalni tajnik Organizacije združenih narodov je dal mednarodnim četam posebna navodila, naj se drže strogo nevtralnno, le v samoobrambi smejo uporabiti orožje. Spričo vedno večje napetosti je pa takšno stališče zelo težavno.

Ciprski predsednik Makarios se mudi te dni v Atenah. Imel je sestanke z generalom Grivasom, tajnim poveljnikom ciprskih upornikov, ki so zlomili angleško gospodarstvo na otoku. Makarios je povabil Grivasa, naj prevzame poveljstvo grško-ciprskih čet. General, ki očita Makariosu, da vodi preveč milo politiko do turške manjšine, se še ni odločil.

V Braziliji so izvolili 11. t. m. za novega predsednika, namesto Mazillija, ki je le začasno vodil posle, generala Castella Branca. Star je 63 let in hud nasprotnik komunizma. Predsednik bo ostal do novih volitev leta 1965.

Politični in gospodarski program „Slovenske skupnosti“

Bravce seznanjamo s programom SSL za bližnje deželne volitev.

Skupna slovenska lista se bo udeležila bližnjih deželnih volitev skupno z goriškimi Slovenci pod enotnim znakom lipove vejice z napisom »Slovenska skupnost«. Skupni nastop z goriškimi Slovenci nam zagotavlja možnost izvolitve lastnega predstavništva v deželni svet.

NAŠ NARODNOOBRAMBNI PROGRAM

Ker se bodo v prvem deželnem svetu poglagali temelji deželne ureditve, bo glavna naloga slovenskega zastopstva doseči učinkovito zagotovitev in točno opredelitev narodnostnih pravic slovenske skupnosti v Italiji. Člen 3. posebnega deželnega statuta določa enakopravnost vseh državljanov katerekoli jezikovne skupine ter zaščito njenih narodnostnih značilnosti. Slovensko predstavništvo pa se bo moralo zavzeti za podrobno določitev in uzakonitev teh pravic in značilnosti, zlasti:

1. pravice do uporabe slovenščine in do sorazmerne namestitve Slovencev v javnih upravah na vseh področjih, kjer prebivajo Slovenci;
2. pravice do primerne zastopstva v vseh javnoupornih organih in komisijah, predvsem v tistih, ki bodo obravnavali in reševali specifične zadeve slovenske manjšine;
3. pravice do ustanovitve slovenskih strokovnih šol in tečajev vseh vrst in stopenj;
4. pravice do zaščite slovenskega narodnostnega ozemlja pred umetnim in načrtnim spreminjanjem njegove etnične sestave;
5. pravice do uradnega priznanja slovenskih nazivov krajev ter do namestitve dvojezičnih napisov pred kraji, kjer prebivajo Slovenci;
6. pravice, po kateri bodo slovenske kulturne, vzgojne, športne in dobrodelne ustanove in organizacije dobivale javne prispe-

ke ter lahko uporabljale javne naprave, kakor je predvideno za italijanske organizacije in ustanove.

7. pravice, da se slovenski otroški vrtci, osnovne in srednje šole prilagodijo zahtevam narodne individualnosti slovenske manjšine.

Deželni zakoni, ki bodo zaščitili pravice slovenske skupnosti, bodo morali veljati za vsa področja, kjer prebivajo Slovenci, in sicer za Tržaško, Goriško, Beneško Slovenijo, Rezijo in za Kanalsko dolino.

Slovensko deželno predstavništvo bo dalje dolžno, da se v okviru deželnega sveta zavzema za sestavo in objavo državnega zakona o zaščiti slovenske skupnosti v Italiji. Ta zakon naj opredeli vse pravice slovenske manjšine, zlasti tiste, katerih uzakonitev spada v pristojnost parlamenta. Zadevni zakonski osnutek naj bi proučila komisija, ki bi jo sestavljali predstavniki slovenske skupnosti ter parlamenta.

GOSPODARSKO-SOCIALNI PROGRAM

Na gospodarsko-socialnem področju bo predstavništvo »Slovenske skupnosti« postavljalo v deželnem svetu sledeče zahteve:

Lista »Slovenske skupnosti« bo predvsem zahtevala, da država, ki prejema znatne dohodke v deželi Furlaniji-Juljski krajini, poveča investicije na našem ozemlju. Investicije naj omogočijo okrepitev pomorstva, industrije, trgovine, kmetijstva, prometnih zvez in turizma. Vsa gospodarska politika deželne samouprave naj bo usmerjena k povečanju proizvodnje in ustvaritvi novih delovnih mest, k znižanju cen ter k dvigu kupne moči prebivalstva. Posebno pozornost je treba posvetiti stanovanjskemu vprašanju ter zagotoviti vsaki družini najem in sčasoma nakup dostojnega doma.

Kmetijstvo

Kmetijstvo je treba modernizirati in specializirati, da se bodo povečali kmetovi do-

(Nadaljevanje na strani 4)

Tržaškega

PRVE TURISTIČNE LASTOVKE

Tržačani so se že za Veliko noč nadejali prvih jat turistov iz Avstrije, Nemčije in drugod, predvsem pa seveda trum izletnikov iz ostale Italije. Toda slabo vreme je napravilo križ čez te upe in marsikateri hotelir in restavratore je melanholično ugotovil, da je bil ves trud s pripravami zaman. Veliko izgubo so imeli tiste dni tudi gostilničarji na Krasu, ki so si pripravili velike zaloge za velikonočne izletnike, pa so ostali ti doma.

Te dni pa že srečujemo po mestnih ulicah mnogo tujcev. V mestnem središču nalletimo na vsakem koraku na izletnike iz Jugoslavije, ki so prispeli v skupinah z vlakom ali avtobusom. Po večini so iz južnih pokrajin in izkoristijo izlet v Trst za to, da se oskrbijo z raznimi potrebščinami, katerih morda doma še ne dobe, ali ne tako poceni. V večini primerov pa jih seveda zapelje običajna turistična strast do nakupovanja stvari, ki se jim zdijo lepe in jim bodo pomenile spomin na izlet v tujino, ali pa spominek za tiste, ki so ostali doma. V Trstu pa lahko srečamo te dni že tudi mnogo izletnikov iz Slovenije. Mnogo jih prispe z lastnimi vozili, ki stoje parkirana pred raznimi mestnimi hoteli.

Tudi nemščine je že precej slišati. Kmalu bo postala poleg srbohrvaščine »prevladujoči« jeziki pri stojnicah na Ponterossu, ker avstrijski turisti kažejo posebno veselje do takega sejmskega nakupovanja; zdi se jim najbrž bolj romantično od njihovih trgovin doma.

Videli smo tudi že posamezne angleške in francoske turiste, in celo neki Japonec je včeraj že taval po ulici Roma in primerjal tržaške zanimivosti z zanimivostmi svoje daljne eksotične domovine, pri čemer se je srečal s prvimi turisti iz Afrike. Turisti dajejo Trstu v toplih mesecih noto živahnosti in kozmopolitizma, ki prijetno poživi tržaško provincialnost. Razveselimo se jih, ker pridejo s soncem, kakor lastovke in cvetje.

Rojan:

KONCERT ZBORA J. GALLUS

V nedeljo, 12. aprila, je v rojanskem Marjinem domu nastopil pevski zbor J. Gallus. Odpel je 15 pesmi: od Gallusovih cerkvenih zborov preko skladb romantične smeri do novejših skladb in lepih priredb tržaških ljudskih pesmi. Koncert je v glavnem obsegal lažje pesmi, toda okusno izbrane. Vse pesmi je zbor odpel lepo, čisto in občuteno ter so zato našle nadvse ugo-

den in topel odmev pri poslušavcih. Umetniškemu momentu je zborovodja prof. Vrabec dodal še vzgojni moment, s tem da je glasbene točke povezoval z besedo, tako da je pred vsako pesmijo podal nekaj oznak o avtorju in o pesmi sami.

HUDA NESREČA V ULICI PALESTRINA

Strašna nesreča se je pripetila v torek dopoldne v ulici Palestrina v Trstu, kjer so delavci v hiši št. 3 začeli podirati staro hišo, da bi napravila mesto novi sedemnadstropni palači. Že v začetku podiranja pa se je zrušil strop nekdanje garaže in pokopal pod seboj dva človeka: 27-letnega delavca Albina Vidonisa in brata podjetnika, ki je prevzel rušenje stavbe, 34-letnega Silvia Gobba. Oba je ubilo. Hudo je bil ranjen 28-letni delavec Giuseppe Vigini z Opčin.

Bliskovita tragedija je vzbudila grozo v tistem nekaj hipov prej še tako mirnem in živahnem delu mesta; za nekaj ur je bil ustavljen promet skozi ulico in v bližini so se zbirale skupine ljudi, ki so molče opazovali nesrečno stavbo, v kateri je ležal kup ruševin, pod katerimi sta morala pustiti življenje dva mlada človeka.

SLOVENSKO GLEDALISCE V TRSTU

V soboto, 18. aprila, ob 21. uri — premiera

V nedeljo, 19. aprila, ob 17. uri — ponovitev

V Avditoriju v Trstu

JEAN PAUL SARTRE

»U M A Z A N E R O K E«

Drama v sedmih slikah

Odmor po 3. in 5. sliki

V torek, 21. aprila, ob 20.30 v kinodvorani v Škednju
»UMAZANE ROKE«

Beneška Slovenija

ČEDAD

Neverjetna nacionaistična slepota vodi še vedno po zavutih političnih stezah nekatere italijanske stranke, organizacije, pa tudi posameznike. Kot trn v peto se je tem zapičil obstoj prosvetnega društva »I. Trinko« v Čedadu.

Iz videmskega italijanskega dnevnika razberemo, da je več društev in organizacij, bivših bojevnikov in vojakov ter drugih organizacij, ki pravijo, da imajo namen braniti narodno lice obmejnih krajev, vložilo na oblastva protest proti omenjenemu društvu. V svojem ugovoru navajajo, da je tako društvo anahronizem in da je naperjeno proti italijanstvu teh krajev.

Čuditi se moramo takemu mnenju, da prav nedolžno rečemo. Vprašali bi se, kako pa to, da razne italijanske stranke vabijo na svoje kandidatne liste osebe iz naših krajev ter izrecno poudarjajo, da jih kličejo v svoje vrste kot Slovence. Torej, kadar je komu potreba, priznavajo, da prebiva pod Matajurjem slovenska etnična manjšina. Drugič, kadar ni to komu prav, vpijejo, da tod Slovencev sploh ni in če si ustanove kako društvo, je to že anahronizem. Zaradi te uboge manjšine, ki zdaj je, potem je pa spet ni, se bo nekaterim kar pamet zmešala.

Speter:

POTREBE OKOLISKIH VASI

Nekaj je treba pripisati prizadevnosti občinskih mož, morda še več pa bližnjim volitvam, da so se začeli zanimati za potrebe

Politični in gospodarski program „Slovenske skupnosti“

(Nadaljevanje s 3. strani)

hodki. Dežela naj podpira kmeta ne samo v proizvodnji, marveč tudi v prodaji pridelkov. Pridelkom iz tržaške in goriške okolice naj se omogoči konkurenčna prednost v Trstu, ki je zanje najbližje tržišče. Za povečanje kmetijske proizvodnje je treba odpraviti vojaške služnosti. Podpore ob toči, poplavi ali suši je treba kmetom dajati širokopotezno in takoj. Končno je treba okrepiti bolniško in socialno zavarovanje za kmečko prebivalstvo.

Delavstvo

Delavstvo je nujno treba zaščititi, da se mu ne bo treba izseljevati v druge dežele in tujino. Pri tem bo morala deželna samouprava posvečati posebno pozornost Beneški Sloveniji. Brezposelnost in podzaposlenost naj se odpravita z ustvarjanjem novih delovnih mest, zlasti v industriji z njeno modernizacijo in razširitvijo, z okrepitevijo obrtništva ter z obsežno kampanjo za brezplačno poklicno izobrazbo tako vajencev kot odraslih. Povišati je treba delavske plače in pokojnine zlasti določenih kategorij ter izboljšati celotno bolniško in socialno zavarovanje. Vsem delavskim družinam naj bo omogočen nakup stanovanja proti odplačilu po skromnih mesečnih obrokih, to je brez visokih začetnih vlog, ki so za delavce nedosegljive.

Obrtnik, trgovec, podjetnik

Razmah malih in srednjih podjetij katerekoli stroke je treba olajšati z nizkoobrestnimi posojili. Davke je treba znižati, upoštevajoč težavni gospodarski položaj zlasti Tr-

žaške, Goriške in Beneške Slovenije. Okrepiti je treba trgovino, promet in turizem z Jugoslavijo in Avstrijo. V ta namen je treba znižati carine in železniške tarife. Trst mora dobiti nove tovarne in nove ladje, da bo lahko uspešno središče mešanega pomorsko-industrijskega gospodarstva na Severnem Jadranu.

Socialno-gospodarska enakopravnost

Slovenski delavci, kmetovalci, obrtniki, trgovci, izobraženci in podjetniki morajo postati socialno in gospodarsko enakopravni z italijanskimi. Zato morajo deželne, in seveda tudi pokrajinske in občinske oblasti nuditi Slovincem enake možnosti socialnega in gospodarskega razvoja, kakor jih že imajo Italijani.

ZA LASTNO POLITIČNO PREDSTAVNIŠTVO!

Da bomo Slovenci lahko postavljali svoje zahteve v deželni svet, je nujno potrebno, da si izvolimo **samosvojne** slovenske predstavnike. Le samostojni predstavniki se bodo lahko **dosledno** in **svobodno** zavzemali za uresničenje slovenskih pravic, ker **niso vezani** na disciplino, koristi in vodstva italijanskih strank. O tej resnici mora zlasti zdaj pred volitvami vestno razmisliti vsak zaveden Slovenec in Slovenka. Pepričani smo, da bo vsak zavesten Slovenec spoznal, da je **edina dosledna in svobodna zastopnica narodnih pravic in koristi lista Slovenske skupnosti**. Zato je dolžnost vsakega Slovenca in Slovenke, da ne glede na svoje svetovnonazorsko in politično prepričanje **glasuje na bližnjih deželnih volitvah za listo Slovenske skupnosti**.

GORISKIM VOLIVCEM

Že v prejšnji številki smo obvestili našo javnost, da nastopajo goriški Slovenci pri deželnozborskih volitvah z listo, ki nosi v kolobarju dvojezični napis Unione Slovena — Slovenska skupnost.

Lista v Trstu, kakor tudi v Gorici je sestavljena na podlagi dogovora med skupinami: Katoliška skupnost, Trst; Neodvisni Slovenci, Trst; Slovenska krščanska socialna zveza, Trst-Gorica; Slov. demokratska zveza, Trst in Slovenska demokratska zveza, Gorica.

Kandidatni listi, bodisi v Trstu, kakor tudi v Gorici predstavljata torej Slovensko skupnost in ne katerokoli izmed naštetih skupin posamič! Slovenci, oddajte svoj glas listi Slovenske skupnosti!

VOLILNI SHODI

Volilna mrzlica med Goričani še ni dosegla posebnega viška; kakor vse kaže, ga tudi ne bo. Za volilne lepake postavljene deske so po večini še prazne. Shodi političnih veljakov so tudi slabo obiskani. V soboto zvečer je govoril v dvorani bivšega Trgovskega doma glavni podtajnik liberalne stranke poslanec Bozzi. Navajal je, da predstavljajo dežele že same po sebi nevarnost za enotnost države; dežela Julijska krajina pa da je pravi atentat na državno varnost. Gospod poslanec je morda spet imel v mislih slovenski »bav-bav«.

Ob isti uri je govoril v mali telovadni dvorani tudi socialistični poslanec Matteotti. Povedal ni kaj posebno novega. Zagovarjal je sredinsko-levičarsko politično

Hanalska dolina

naših vasi. Župan in nekateri občinski odborniki iz Špetra so obiskali razne vasi, ki spadajo pod našo občino, da bi na kraju samem ugotovili, katera javna dela so najbolj potrebna, da jih vzamejo v roke.

V Lipi je treba urediti odtok greznic. Podobno je tudi v Beči, kjer kliče po napeljavi tudi vodovod. V Sarženti manjka razsvetljava, Koreda ima razrite ceste. V Petjahu bo treba popraviti otroški vrtec. To so glavna in najnujnejša dela. Je pa še dolga vrsta drugih potreb, katerih ni mogoče odlagati do kakih še poznejših volitev. Za zgoraj našete javne potrebe bo občina kmalu poskrbela, kot se sliši.

Ljudje se tudi sprašujejo, kako bo z volitvami v deželni zbor. Ali bodo Slovenci iz videmske pokrajine brez svojega zastopnika v deželi? Nekateri stranke so sicer sprejele na svoje sezname tudi slovenske kandidate, in sicer demokristjani profesorja Ciri'la Jussa, socialisti učitelja Viljema Černo in komunisti Izidorja Predana. To je vse lepo in prav, da vsaj nekatere stranke priznavajo obstoj našega življa, katerega so vedno zatajevali. Ker pa bodo naši volivci, in teh ni malo, oddajali svoje glasove za te stranke, pričakujejo kakega zagotovila, da bodo kandidati slovenske narodnosti imeli vsaj majhno možnost za izvolitev. Zgolj imensko vključevanje Slovencev na liste italijanskih strank ostane le pesek v oči.

Zato so mnogi naši možje prepričani, da je zamujen trenutek, ker se ni tudi v našem volilnem okrožju postavila lista Slovenske skupnosti kot v Trstu in v Gorici.

smer, pomen dežele in na koncu obračunal s komunisti.

V nedeljo pa je bilo prvo zborovanje Italijanske socialistične stranke proletarske enotnosti. S precejšnjim aparatom — kaže, da je denar na razpolago — so agitatorji po mestu vabili na shod. Član glavnega odbora, dr. Libertini, čeprav dober govornik, ni imel dosti poslušalcev. Navzočim je pojasnjeval, kako in zakaj je prišlo do preloma z Nennijevimi socialisti. Odkril je marsikaj neznanega iz ozadja političnih sporov, poslušalstva pa le ni ogrel.

Večje politične osebnosti napovedujejo kot govornike za prihodnjo nedeljo. Medtem že delijo po hišah potrdila o volilnem vpisu, in sicer v črni barvi za moške, v zeleni za ženske. Brez teh potrdil ni mogoče iti na volišče. Stranke pa pridno iščejo osebe za skrutinatorje volilnih komisij.

V nedeljo popoldne je sklicala Italijanska socialistična stranka volilni shod za slovenske člane. Udeležil se ga je tudi poslanec Mateotti. Sestanek je odprl Ivo Marinčič, ki je predstavil kot slovenskega goriškega kandidata Marka Waltritscha, lastnika restavracije pri »Cavallinu«. On je tudi podal glavno poročilo, v katerem se je med drugim zaganjal tudi v listo Slovenske skupnosti ali po njegovem v »liparje«. Dejal je, da je to le manifestacija narodne pripadnosti in da je neučinkovita, ker da se izloča iz boja naprednih demokratičnih sil.

Nastopali so še drugi govorniki, na koncu pa je povzel besedo poslanec Mateotti, ki je rekel, da Italijanska socialistična stranka še ni morla doseči večjih uspehov, ker je premalo časa na vladi; vendar pa da je tudi njena zasluga, če je prišlo do dvojezičnih napisov (v Trstu?), do uzakonitve slovenskih šol in do priznanja diplom. Izrazil je tudi željo, da bi bil zvoljen slovenski kandidat Italijanske socialistične stranke.

SOVODNJE

Pas goriške proste cone se bo razširil tudi na Sovodnje in bo v najkrajšem času uzakonjen. Sovodnjski občinski svet je določil kot svojega zastopnika v odbor prostega pasu bivšega župana dr. Vilka Cotiča.

Za sovodnjsko občino bo pomenila prosta cona veliko gospodarsko olajšavo. Doselej je namreč spravila vse dohodke iz trošarine na blago proste cone goriška občina. Sedaj se bo pa del teh dohodkov stekal v blagajno naše občine. Računajo, da bo ostalo v občini nekaj milijonov letno. Poleg tega bodo pa imeli občinarji še druge koristi, kar bo pač tudi odvisno od nastopa sovodnjskega zastopnika v odboru.

KMEČKE VOLITVE

V nedeljo so bile v naših občinah volitve v odbore kmečkih bolniških blagajn. Vseh vpisanih volivcev, to so mali neposredni obdelovalci in kmečki najemniki, je 2302. Volitev se jih je udeležilo v vsej pokrajini 2127. Kandidatne liste sta postavila Zveza neposrednih obdelovalcev (Coltivatori diretti) in Kmečka zveza (Alleanza contadini). V Gorici s Štandrežem, v Sovodnjah in v Doberdobi sta si stali naproti obe li-

iz Goriške

sti. Števerjanski posestniki in najemniki so postavili eno samo skupno listo.

V Sovodnjah, Doberdobi in Števerjanu so kandidirali samo slovenski kmetovalci. V Gorici sta pa bili obe listi mešani. Na listi Kmečke zveze so kandidirali sledeči kmetovalci: Bressan, Cargnel, Peterin, Tabaj, Drufovka; za nadzorni odbor pa Valtrič, dr. Batello, Marija Selli in Ivo Marinčič.

V osemnajstih od enaindvajsetih odborov je zmagala prva lista. V Gradiški, Turjaku in v Doberdobi je pa dobila večino Kmečka zveza. V Števerjanu je seveda dobila vse oddane glasove, razen štirih belih, enotna lista. Števerjanci so tudi to pot pokazali svojo zrelost.

RUPA-PEČ — SMRTI IN POROKE

Na žalost se ne moremo vedno oglašati z veselimi novicami. Danes teden smo spremlili k zadnjemu počitku Gizelo Pavletič, staro komaj 45 let. Pokojnica zapušča moža Janeza in mladoletno hčerko. Pogreba se je udeležila velika množica ljudi. Bog ji daj večni mir; užaloščeni družini izražajo vsi sosede in znanci globoko sožalje.

Isti dan smo pokopali na Peči 80-letnega Jožeta Petejana, po domače »Pepita od Lahov«. Stari Pepi je imel več otrok; dva fant sta mu umrla še mlada, dve hčerki sta pa že poročeni. Naj počiva rajni v miru!

Ob koncu pa sporočimo še eno veselo novico. V ponedeljek 13. t. m. je stopila v zakonski stan Albina Malič s Peči, njen zakonski drug je pa doma iz Gradiške. Novemu zakonskemu paru želimo dosti sreče na novi poti življenja.

HUDA NESREČA

V torek zvečer se je razširila po mestu novica o strašni nesreči, ki je doletela družino Figelj, ki vodi znano restavracijo »Università« na Travniku. Restavracija ima ob torkih svoj prosti tedenski dan. Zato so se odpeljali na obisk v Furlanijo mladi gospodar Nino, gospodinja in sestra pokojnega gospodarja Pepina, vdova po pokojnem dr. Jožetu Munihu. V avtomobilu, katerega je krmaril mladi gospodar, je sedela še postrežnica z malim otrokom v naročju.

V bližini Portogruara se je avto silovito zaletel v drevo in se prekopicnil. Nesreča je zahtevala več žrtev. Na mestu je bila mrtva gospa Pepina Munih, gospodinja in njen sin Nino sta pa težje ranjena. Lažje so se ranili ostali sopotniki.

Nesreča je vzbudila med goriškimi meščani, ki so obiskovali prijazno gostišče, obilo sočustvovanja.

CERKVENI TATIČ

Policija je zagrabila 23-letnega brezposelnega delavca Burgnicha prav v trenutku, ko je v cerkvi na Placuti vlomil v puščico za milodare. Že je pobiral drobiž in ga tlačil v žep, ko so čuvaji položili roke na njegove rame. Po žepih so mu našli za 2000 lir kovancev. Cerkvenci tat je priznal, da je malo poprej pobral ves drobiž tudi iz skrinjic cerkve pri sv. Ivanu. V njih je našel malo, a polomil jih je kar 5. Revež se bo bridko kesal za tistih par lir.

IZ KULTURNEGA ŽIVLJENJA

Pravica do etnične domovine

Popolnega poročila »komisije devetnajstih« o vprašanju Južne Tirolske sicer še nimamo v rokah, toda iz tistega, kar je bilo doslej objavljeno, je razvidno, da bodo Južni Tirolci sicer dobili še nekaj pravic, ki so jim bile doslej odrekane — med drugim, da bodo lahko tudi uradno uporabljali pravo ime svoje deželice »Süd Tirol« — vendar pa bodo vse te pravice v bistvu bolj ali manj formalne in z njimi ne bo rešeno vprašanje **teritorialne avtonomije**, kar so Južni Tirolci predvsem zahtevali in kar je zahtevala zanje tudi Avstrija. Južna Tirolska bo ostala še naprej odprta italijanskemu priseljevanju in s tem raznarodovanju, v smislu, da se bo številni odnos med etničnimi skupinami neprestano spreminjal v škodo nemško govoreče manjšine. Južna Tirolska bo postajala — in že postaja — tako »mischsprachiges Gebiet«. Ta izraz so skovali Nemci sami in pomenil naj bi ozemlje, kjer govori prebivalstvo dva jezika, oziroma živita dve etnični skupini, večinska in manjšinska, tako pomešani med seboj, da manjšini ni mogoče dati nobene **teritorialne avtonomije**, s čimer ji je odrekana pravica do lastnega nacionalnega teritorija. In tu smo pri bistvu vprašanja.

JUŽNE TIROLCE ČAKA USODA KOROSCEV

Avstrija je zahtevala za Južno Tirolsko nekaj, kar trdovratno odreja koroškimi Slovencem, sklicujoč se ravnó na to, da so že toliko potujčeni, da ne predstavljajo več etnično strnjene enote, kar seveda ni res. Govorili bi lahko le o krizi narodne zavesti pri manjšini, kot posledici dolgega pritiska in potujčevanja. V ta stadij pa bo prejel ali slej prišla tudi južnotirolska manjšina, čeprav uživa mnogo več pravic kakor Slovenci na Koroškem in je tudi številnejša. Še nekaj generacij, pa bodo tudi Južni Tirolci »Korošci« Italije in Avstrija bo lahko mirno smatrala tudi njihovo deželico za »mischsprachiges Gebiet«.

S tem obe državi — Italija in Avstrija — dokazujeta, da narodnim manjšinam ne priznavata nikake pravice do ohranitve njihovega etničnega ozemlja. To dokazujejo italijanske oblasti in poluradne italijanske ustanove tudi glede naše manjšine neprestano z gradnjo naselij za italijanske priseljence v doslej etnično slovenskih krajih in se trdovratno branijo priznati, enako kot italijanske stranke (s krščansko demokracijo in komunisti vred) in mnogi zasebniki, da se dogaja s tem naši manjšini huda krivica. Ne gre jim v glavo, kako da bi imela manjšina pravico do varstva svojega etničnega ozemlja. Po njihovem ima pravico do varstva svojega etničnega ozemlja samo večinski narod v državi, ne pa manjšina.

Po tej logiki bi morali v Evropi počasi izginiti vsi narodi, ki nimajo lastne države, ker ima pač država pravico do njihovega ozemlja, ali pa bi moral vsak narod nujno dobiti lastno državo, da se lahko ohrani, in meje bi morale biti potegnjene čim bolj točno po etničnih mejah. Ker je to drugo seveda danes neizvedljivo, obvelja pač prvo. Toda Evropa je sestavljena kot zgodovinska in kulturna enota in stvarnost iz narodov, ki predstavljajo nosilce evropske zgodovine in kulture. Če bi bila že v preteklosti prevladala miselnost, da mora biti državno ozemlje etnično enotno in da ima le vladajoči narod etnično pravico do vsega ozemlja v državi, bi bilo to privedlo do tega, da bi danes večine evropskih narodov sploh ne bilo več, ne Norvežanov, ne Fincev, ne Islandcev, ne Flamecev, Baskov, Kataloncev, Ircev, Škotov, Walečanov, Bretoncev, ne Slovencev, Slovakov, Hrvatov, Srbov, Albancev, Grkov, Bolgarov, Romunov, Čehov, Poljakov in baltskih narodov, da ne govorimo o narodih v Sovjetski zvezi. Tudi evropska kultura je skupnost narodnih, ne državnih kultur.

POLITIKA NACIONALISTIČNEGA EGOIZMA

Če danes dejansko ne obstoja nikaka pravna obveznost za države, da morajo spoštovati pravico svojih manjšin do njihovega etničnega ozemlja, je to samo dokaz, da to moralno načelo še ni prodrlo v zavest večine državnih in politikov večinskih narodov in da se smatrajo ti za upravičene, da vodijo politiko nekrščanskega nacionalističnega »svetega egoizma« v nič manjši meri kot fašizem, čeprav z omiljenimi metodami. Manjšina naj se asimilira — to je geslo takega »svetega egoizma«. Fašizem in njegovi derivati, kot je bil nacional-

socializem, so skušali to doseči z brezobzirnim nasiljem, demokratične vlade pa z »demokratičnimi« metodami. Medtem ko jim je samoobsebi razumljivo, da imajo v imenu demokracije **politične** manjšine v državi pravico do lastne uveljavitve in obstoja, jim nikakor ni razumljivo, da naj bi imele to pravico tudi **etnične** manjšine. In za njihovo čimprejšnjo asimilacijo si demokratične stranke prav tako prizadevajo kot najbolj desničarske in nacionalistično zagrizene.

Varovanje etničnih pravic manjšin pa bi moralo postati samoobsebi razumljiva dolžnost vseh demokratičnih skupin v vsaki državi, da bi imela manjšina moralno oporo v demokracijah nasploh, ne pa da ji ravnó v imenu neke popolnoma formalno pojmovane demokracije jemljejo in iztrgavajo njeno etnično ozemlje, češ da bi bile kršene demokratične pravice, če bi večini branili, da se polašča ozemlja manjšine. Jasno pa je, da večina razpolaga tako z upravo v državi kot z neprimerno večjimi finančnimi možnostmi kakor manjšina in da se ji zaradi tega manjšina ne more upirati niti tekmovali z njo v uporabi sredstev za svojo obrambo, kot vidimo ravnó v našem primeru, npr. v devinsko-nabrežinski občini. Pomanjkljiva zaščita narodnih manjšin s strani državnega in mednarodnega prava je ostanek barbarstva v mednarodnih in medčloveških odnosih, pa naj skušajo režimi ali demokratične stranke večine to kakorkoli maskirati z »demokratičnimi« izgovori.

MORALNI IN POLITIČNI ZLOČIN

Temu pomanjkanju pravne in moralne zaščite bi morali vse bolj odločno odpomoči Združeni narodi in enkrat za vselej pribiti načelo, da ima tudi vsaka narodna manjšina (in ne le narod kot večina) pravico do svojega narodnega ozemlja in da

je zločin, če mu ga hoče kdo vzeti, in sicer **moralni in politični zločin**. Medtem ko je katoliška Cerkev v zadnjem času že povzdignila svoj glas in opozorila tudi na ta problem, pa se zdi, da to še nikakor ni prodrlo v zavest državnih in politikov, ki se smatrajo za katoličane, in v statutih njihovih strank še ni sledu o tem. Narodne manjšine smatrajo ti ljudje samo za skupine ljudi drugega jezika, katerim pač priznavajo določene pravice do lastnega kulturnega izživeljanja, do uporabe lastnega jezika v javnem življenju in do lastnih šol, ne priznavajo pa jim pravice do lastne domovine, do lastnega teritorija, kakor da bi šlo za priseljence in za ljudi, ki prebivajo na etničnem ozemlju večine. Priče smo celo dejstva, da se sami visoki cerkveni dostojanstveniki (npr. na Koroškem) ne drže nauka Cerkve o pravicah narodnih manjšin in ga očitno teptajo iz nacionalistične zagrizenosti in zaslepljenosti. Pa tudi komunizem ima glede pravic narodnih manjšin do lastnega etničnega ozemlja popolnoma zmedene in protislovne pojme, kajti če po eni strani poudarja načelo enakopravnosti narodov, jim po drugi odreja pravico do avtonomnega nacionalnega, kulturnega in gospodarskega življenja ter njihove teritorije na stečaj odpira priseljevanju in kolonizaciji večinskega naroda, kot vidimo v Sovjetski zvezi, kjer predstavljajo Rusi večino prebivalstva že na ozemljih cele vrste majhnih narodov, kar seveda nujno vodi do raznarodovanja in do etničnega razkroja tistih narodov. To pa je tudi v skladu s komunističnim naukom, ki vidi v narodnosti samo neko drugotno kvaliteto, samo proizvod določene stopnje v družbenem razvoju, ki bo z naslednjimi stopnjami izginil.

Zaradi vsega tega je dolžnost malih narodov in manjšin, da se dosledno in vztrajno trudijo, da bo tudi v Združenih narodih in v mednarodnem ter državnem pravu vseh vladnih sistemov zmagalo pravno načelo, da ima ne le vsak narod, ampak tudi vsaka manjšina kot del nekega naroda pravico do lastnega etničnega ozemlja in do take dejanske avtonomije, da se ne bo bala, da ji bo to ozemlje s številom priseljencev, z zvijačo, s finančno močjo ali z upravnimi ukrepi iztrgano.

Nov kulturni dom v Šklednju

V nedeljo predpoldne smo imeli pri nas v Šklednju lep in vesel praznik, ko smo odprli nov katoliški kulturni dom v hiši, ki jo je podarila v ta namen gospa Draga Gregorič, vdova Rosenberg. Deklica v slovenski domači ljudski noši je počastila v imenu vseh darovavko s šopkom, nakar je škedenjski župnik po kratkem slovenskem nagovoru blagoslovil dvorano. Slavnostna govora sta imela g. Dušan Jakomin in prof. Ivan Theuerschuh. Spregovoril je tudi predstavnik goriških Slovencev. Poslušavce pa so posebno ganile besede monsignora Jakoba Ukmarja, ki je rekel, da bi novi kulturni dom služil slovenski besedi, krščanski vzgoji in tudi pošteni zabavi.

REZULTAT RADIJSKEGA RAZPISA

Kot znano, je radijska postaja Trst A objavila nagradni razpis za nova dramska dela v slovenskem jeziku. Do 16. aprila zjutraj je prispelo 11 rokopisov. Vendar ni izključeno, da bodo prispeli še nadaljnji, ki so bili oddani na pošti šele zadnji dan. Rok je potekel 15. aprila. Prva nagrada znaša 200 tisoč lir, druga 150.000 in tretja 100.000 lir. Razen tega bodo dela še plačana. Druga kvalitetna dela bodo odkupljena.

Finžgarjeva igra na Kontovelu

Prosvetno društvo Prosek Kontovel je igralo v nedeljo popoldne v dvorani na Kontovelu ljudsko igro Franca Saleškega Finžgarja »Naša kri«. Režiral je Stane Rztresen. Predstava je privabila lepo število gledavcev, katere je pritegnilo predvsem režiserjevo ime, saj je Rztresen znan kot eden izmed najboljših igravcev tržaškega Slovenskega gledališča in tudi že iz filmov. Lahko se reče, da niso bili razočarani. Znal je izvabiti iz igravcev kvalitetno igro, ki je v občinstvu poživila zanimanje za take predstave. Pokazala je tudi, da je Finžgar še vedno privlačen.

OSKARJI

V ponedeljek zvečer so podelili v mestu Santa Monica v Kaliforniji filmske nagrade Oskarje. Največ Oskarjev (4) je prejel angleški film »Tom Jones«. Med nagrajenimi pa sta tudi režiser Federico Fellini za film »8½«, črnc Sidney Poitier pa za vlogo v filmu »Lilije na polju«.

Pri okrasitvi in ureditvi dvorane so sodelovali umetniki Lukežič, Godina in Pohlen. Pozneje bodo dvorano podaljšali po vsej dolžini hiše, da bo dolga 14 metrov.

S tem je dobila slovenska kultura v Šklednju novo toplo gnezdo.

DUBRAVKA TOMŠIČ V TRSTU

V ponedeljek je nastopila v Kulturnem in umetniškem krožku znana mlada slovenska pianistka Dubravka Tomšič. Njen koncert je spadal v okvir prireditve društva AGIMUS. Izvajala je spored skladb, ki so jih zložili Bach, Siloti, Beethoven, Prokofjev in Chopin. Predstavljala je Bruno Bidussi.

Vsi tržaški kritiki so njene izvedbe iskreno pohvalili in poudarjajo dovršenost in hkrati lahkotnost njene tehnike.

SOLČENICIN NE BO DOBIL NAGRADE?

Moskovska Pravda je dala razumeti, da pisatelj Aleksander Solčenicin, ki je napisal znani roman iz sovjetskih koncentracijskih taborišč, ne bo dobil Leninove nagrade. List namreč piše, da so številni sovjetski državljani v pismih kritizirali poluradni predlog, naj bi Solčenicin dobil Leninovo nagrado za literaturo za knjigo »En dan življenja Ivana Denisoviča«, ki je doživela v Sovjetski zvezi in v tujini izreden uspeh. To je prva sovjetska knjiga o koncentracijskih taboriščih. Kot piše omenjeni list, bravci v pismih sicer priznavajo, da je knjiga dobra, vendar pa ne pride v poštev za Leninovo nagrado. In ker Pravda o tem poroča, je to skoraj gotovo znak, da Solčenicin nagrade res ne bo dobil, seveda ne zaradi dopisov uredništvu.

PISATELJI PROTI SMRTI NA CESTI

Sindikata italijanskih pisateljev je imel pretekle dni zborovanje v Florenci. Na zborovanju so obravnavali temo »Pisatelj, tisk in radiotelevizijske oddaje«.

Neki govornik je naslovil nujen poziv na pisatelje, naj vplivajo na mladino, da ne bo v taki meri podlegala mrzlici motorizacije in se ubijala na cestah zaradi divjanja v prehitovanju.

GOSPODARSTVO

Katero hibridno koruzo bomo sejali?

Hibridnih ali križanih koruz je na tisoče, v italijanski prodaji pa na stotine. So bele in rumene do rdečih, so zobate in okrogle, lahko drobljive in s klenim zrnjem, debelim in drobnim, dobre tudi za človeško prehrano - polento ali pa samo za krmo. Velika večina sort zahteva zelo rodovitno zemljo, mnoge uspevajo samo, če so namakane, a nekatere le dajo zadovoljive pridelke tudi v naših bolj pustih zemljah.

Hibridne ali križane koruze res dajo mnogo višje pridelke kot naše domače, a so zahtevne. To moramo imeti pred očmi, če jih hočemo sejati. Plačajo oziroma obilno povrnejo višje stroške, ki jih imamo z njimi. Kdor pa jih neče zadovoljiti, naj jih ne seje.

Predvsem si moramo enkrat za vselej zapomniti, da si moramo vsako leto na novo nabaviti seme in da doma pridelano ni dobro, ker se takoj izraze.

Pri hibridnih sortah koruze je velevažno vprašanje, v koliko dneh koruza doraste in dozori. V trgovini imamo sorte, ki potrebujejo samo 85 dni za razvoj od setve do žetve. Vse sorte, ki potrebujejo za svoj razvoj 85 do 100 dni, štejejo med zelo zgodne. Sledijo zgodne, ki potrebujejo od 100 do 125 dni. Nato sledijo tiste s srednjim dozorelnim dobom in končno so pozne sorte, ki rabijo tudi 160 dni in več za celotni razvoj od semena do zrnja.

S kakšno dozorelnim dobom bomo sejali? To zavisi od predhodnega in sledečega pridelka. Navadno ne sejemo križane koruze pred majem, ker koruza ljubi nekoliko toplejše vreme. Če je maja setev mogoča in je v načrtu, da bo koruzi sledila ozimna pšenica, mora koruza koncem septembra biti zrela; torej lahko sejemo koruzo s ciklom 130 do 140 dni. Če ne bo sledila ozimna setev, je lahko koruza tudi bolj pozna, z daljšim ciklom, recimo 160 dni. Če naj sledi koruza pšenici kot strniščna setev, bo morala imeti krajše razvojno obdobje, okoli 120-130 dni. Če naj tej koruzi sledi zopet jesenska setev, mora biti to obdobje najkrajše, to je 85 do 100 dni.

S PŠENICO POSEJANA POVRŠINA V ITALIJI

Letos je s pšenico posejane več površine kot lansko leto in sicer za kakšnih 50-60 tisoč hektarov, tako da znaša vsa površina okoli 4.450 tisoč ha. Kmetje so posejali več površine, ker je gotovo, da ne bo cena padla. S tem je tudi zaustavljena tendenca krčiti pridelovanje pšenice v korist pridelovanja krmskih rastlin. Krčenje s pšenico posejanih površin je bilo započeto z letino 1958/59, posebno pa poudarjeno dve leti pozneje, ko je bilo sejanje ozimne pšenice skoraj nemogoče radi slabega vremena jeseni 1960. — V tistih letih so nameravali v SET-u ustaliti ceno pšenice na mnogo nižji podlagi kot danes, ko sta se nizki ceni uprli Italija in Nemčija, ki zahtevata višjo podlago.

Pri hibridni koruzi je torej razvojno obdobje zelo važno. Enako važna pa je tudi gostota stebel: Koruza ne sme biti pre-gosta, ker ostanejo v tem primeru klasi nerazviti. Preredka pa tudi ne sme biti, ker se dobi premalo stebel in s tem premalo klasov. Za vsako sorto hibridne koruze je neka gostota najbolj primerna in to moramo pri nabavi semena zvedeti. Od obdelovalne tehnike zavisi, da-li dosežemo najprimernejšo gostoto ali ne.

V naših krajih so dosedaj preizkusili že zelo mnogo sort hibridne koruze, a najbolj so se obnesle od rumenih sort DeKalb 423, U41, Asgrow 99 A in Asgrow 99 AA; od belih sort se je dobro obnesel Asgrow 420.

—0—

ZIVINA NA RAZSTAVI V VERONI

Na kmetijsko-živinorejski razstavi v Veroni, ki je bila pred Veliko nočjo, je imela vsaka vrsta plemenskih živali svojo posebno razstavo, tako konji, goveda, prašiči, ovce, itd. Dosežene cene za plemenske živali so bile nad vsako pričakovanje visoke. Največja zanimivost je bila skupina 17 brejih junic rodu Carnation (črnolisasta holštanska ali frizijska pasma), uvoženih iz ZDA. Posamezna teh junic je dosegla cenno okroglih 3 milijonov lir.

DRUZINSKE DOKLADE KMETOVALCEM

V vseh državah SET-a razen v Italiji dobivajo kmetovalci tudi družinske doklade in zato je razumljivo, da jih zahteva tudi kmečki stan v Italiji. Organizacija neposrednih obdelovalcev je naslovila to zahtevo na parlament in vlado.

Pridelki različne krme

Vsakega živinorejca zanima, kako bi pridelal največ tečne krme. Najbolj ga zanima, katero rastlinsko zvrst naj seje. Na to vprašanje naj odgovori naslednja tabela, ki nam v prvi koloni pove, koliko stotov pridelka lahko dobimo iz enega ha (10.000 m² = 2 $\frac{3}{4}$ njive), in v drugi koloni, koliko krmskih enot je v dotičnem pridelku:

zeleni krmila:	stoti	K. E.
krmsko zelje	450	5.625
krmska koruza	375	4.125
krmski ječmen	175	1.925
krmska rž	175	2.450
laška ljuljka	250	2.500
detelja inkarnatka	250	2.500
domača detelja	350	4.500
lucerna (večna det.)	400	5.200
korenstvo:		
topinambura (listi in gomolji) :	370	9.600
krmska pesa	600	11.000
zemeljska koleraba	600	11.500

Dober pašnik nudi na ha do 6.000 krmskih enot, dober travnik pa do 100 stotov sena s 4.000 krmskimi enotami.

PAR STEVILK IZ LANSKE ITALIJSKE TRGOVINSKE BILANCE

Trgovska bilanca 1963 je bila za Italijo strahovito slaba. Primanjkljaj je znašal 1.500 milijard ali 68% več kot prejšnje leto. Najhujši primanjkljaj se je pojavil v trgovini s kmetijskimi oziroma živilskimi pridelki. Tako je znašal primanjkljaj — višji uvoz kot izvoz — v trgovini z ovsom, ječmenom in drugim zrnjem razen s koruzo in pšenico celih 186 milijard, s čimer je bil skoraj izrabljen celotni presežek, katerega je ustvarila trgovina s sadjem in povrtnino. — Italija je uvozila skoraj 4 milijone stotov sladkorja in porabila za to 55 milijard; uvoz sladkorja v prejšnjem letu je znašal samo 241.000 stotov. — Uvoz mesa je bil v primerjavi z l. 1962 več kot podvojen.

TRGATEV 1963 V ITALIJI IN FRANCIJI

Pridelek grozdja v Italiji je znašal lansko leto - 1963 - vsega skupaj 88 milijonov stotov, od teh 7 milijonov stotov namiznih sort, ostalo za vino. Proizvodnja tega je znašala 53 milijonov hl, ki pa se bodo med revizijo podatkov skoraj gotovo skrčili na 50 milijonov hl, v primeri z 69 milijoni hl v l. 1962. Pridelek se je torej zmanjšal za 28%. Če bi pa upoštevali količino z grozdem pridelanega sladkorja in nato spremenjenega v alkohol, bi ugotovili mnogo večjo razliko med obema letinama. — Najbolj se je pridelek skrčil v Emiliji — za 49%, na Siciliji za 39 in v Puljah za 34%. Redke so pokrajine, kjer je bil zadnji pridelek višji od prejšnjega. Tak slučaj je v naših krajih in v deželi Abruzzi-Molise.

Francija je glavni konkurent Italiji glede pridelka grozdja in vina. Lani je znašal pridelek vina v Franciji 56 milijonov hl v primeri s 73 milijoni hl v letu 1962. Razlike v količini so torej zelo majhne. Po sladkobi grozdja pa je bila letina 1963 v Franciji še slabša kot v Italiji.

Zgornja tabela mnogo pove, predvsem kako važno je korenstvo. Topinambura je glede krmskih enot izdatna, a je primerna za gojenje samo na parcelah, katerih ne moremo rabiti za drugo. Kjer je rastla topinambura, je le težko mogoče parcelo izčistiti. Je pa za topinamburo malo obdelovanja. Pač pa je zbiranje gomoljev — kot krompirčki — zelo zamudno. — O krmski pesi ni potrebno izgubljati mnogo besed, ker njeno važnost za krmljenje poznajo vsi živinorejci. — Zemeljska koleraba je zelo malo poznana v slovenskih krajih pod Italijo. Bi zaslužila večjo pažnjo. Sejemo jo kot postniščno setev, istočasno z repo za kisanje ali krmsko.

Med zelenimi krmili nosi zastavo krmsko zelje, katerega pa naši kmetovalci vsejajo le zelo malo. Takoj za tem skoči v oči lucerna ali večna detelja, ki da pravilno vsejana in vsakoletno gnojena še mnogo višje pridelke. Istočasno nam gnoji zemljišče, ker vnaša v zemljo dušik, katerega črpa iz zraka s posebnimi izrastki z bakterijami na svojih koreninah. Isto velja tudi za ostale detelje.

Kdor hoče pridelati mnogo krme, mora gnojiti. Brez nič ni nič.

VIRGILU ŠČEKU V SPOMIN

AVTONOMIJA NA GORIŠKEM

Predsednik širšega deželnega odbora dr. Pettarin je v začetku leta 1922 vodil z vlado pogajanja, da bi se obnovila za deželo avtonomija glede užitnine. Dogovor je bil skle-

106. Dr. E. BESEDNJAK

njen in nato je dr. Pettarin izdal okrožnico, s katero se ustanovljajo v deželi užitninske posredovalnice.

S 15. marcem se v deželni upravi začne predpisovati užitnina na vino, mošt in meso. Županstva se pozivajo, da nemudoma ukrepanje potrebne korake, da bodo obveščene o vsebini okrožnice vse osebe, ki jih to zadeva.

ZGODOVINSKA SEJA DEŽELNEGA ODBORA

Dne 27. februarja se je vršila v Gorici seja deželnega odbora, na kateri so obravnavali najvažnejša vprašanja slovenskega in furlanskega ljudstva. Sklepi, ki so bili sprejeti, so bili velike važnosti, ker je gibanje proti deželni avtonomiji doseglo doma in v državi ravno tiste dni višek. V Trstu se je pripravljala sunek proti samoupravi novih pokrajin in vlada je v tej zadevi zavzemala zelo dvomljivo stališče.

Predsednik dr. Pettarin je predložil odboru poročilo o vprašanju deželne umobolnice in deželne bolnišnice ter poudaril, da se zadeva mora v najkrajšem času rešiti, ker pomeni skrb za umobolne eno najtežjih bremen dežele.

Dr. Besednjak je poudaril, da je obnovitev umobolnice in zgradba deželne bolnišnice vsekakor zelo pereča stvar. Naši umobolniki so danes raztreseni po nešteti bolnišnicah kraljestva — je rekel. Dežela mora plačevati zanje visoke oskrbovalnine. Bolniki stanejo goriško deželo letno več kakor tri milijone lir. (Tedanja vrednost! Ur.) Skoro polovico vseh deželnih davkov plačuje ljudstvo za umobolne in ostale naše bolnike. To je najstrahovitejša breme, ki stiska delovne stanove naše dežele.

Že iz tega samega vzroka bi se morala takoj obnoviti umobolnica in zgraditi deželna bolnišnica. Vprašanje je neodložljivo. Država naj nam izplača vojno odškodnino, da zadevo v korist ljudstva hitro rešimo — je naglasil.

POLOŽAJ UČITELJSTVA

Drugi važni problem, ki je bil v razpravi, je bilo vprašanje učiteljstva. Posebno skrb so zaslužili upokojeni učitelji, ki so žrtvovali vse svoje življenje izobrazbi prebivalstva, a so morali ob svoji pokojnini naravnost stradati. Predsednik dr. Pettarin je dal pri tej točki dnevnega reda besedo dr. Besednjaku, ki je izjavil, da stoje za zahtevami slovenskega učiteljstva organizirane množice kmetko-delavskega ljudstva cele Goriške.

Ponižujoče je za nas, da žive med nami upokojeni učitelji, ki prejema po tridesetletnem poštenem delu 6 do 10 lir dnevne pokojnine. Naše načelo je, da ne sme noben človek, ko je izčrpal svoje telesne in duševne moči, biti plačan s tem, da na stara leta strada in berači — je izjavil dr. Besednjak.

»Mi Slovenci smo postavili to vprašanje v prvo vrsto. Naša javnost bo zasledovala zadevo z vso pazljivostjo,« je rekel. »Hočemo, da se beda upokojujencev, ki ima svoj odmev po deželi že več let, hitro in brez odlaganja reši. Predlagam, da se stvar izroči šolskemu odseku, ki naj predloži poročilo in konkretne predloge že na prihodnji seji.«

ŠOLSKA AVTONOMIJA

Nato se je oglasil k besedi Ignacij Križman, ki je rekel, da se strinja z izvajanjem predgovornika. Naše šolstvo se silno zane marja in skrb deželnega zastopstva mora biti v prvi vrsti ta, da se uveljavi in ohrani šolska avtonomija. Nimamo deželnega šolskega sveta in v sežanskem, postonjskem in idrijskem okraju nimamo niti okrajnih šolskih svetov, kar je šolstvu v veliko kvar in oviro.

Za goriški okraj imamo sicer okrajni šolski svet, toda ta svet nima prave veljave, ker generalni civilni komisariat imenuje in premešča učitelje na lastno roko. Torej je naloga deželnega zbora, da zahteva pri vladi, da se vzpostavijo in spoštujejo šolska oblastva, kakor so okrajni in deželni šolski sveti.

Šolska avtonomija pa ni še vse — je nadaljeval govornik. Sedaj je učiteljstvo slabo plačano. Iskati si mora postranskega zaslužka, ker drugače ne more živeti. Vidimo tudi, da je veliko pomanjkanje učiteljstva in

če se vprašamo po vzroku, najdemo, da je učiteljstvo slabo plačano in da si inteligenti iščejo rajši drugih služb. Učiteljem naj se dajo taki dohodki, da morejo posvetiti vse svoje sile šoli.

Nato je povzel besedo dr. Anton Gregorčič. Slabo gospodarsko stanje našega učiteljstva sta ugotovila že dva predgovornika in je resnično — je dejal. Res je tudi, da nam manjkajo šolska oblastva, kakor je deželni šolski svet in okrajni šolski sveti, ki bi vršili svoje naloge po postavah, ki še veljajo v naši deželi.

Mesto postav vlada glavni civilni komisariat. Kar ta dela, ne odgovarja postavi in je samovoljnost! Postave se ne uveljavljajo, oziroma zakon se zlorablja, tako da vlada v šolskem oziru anarhija in pravi despotizem. To mora nehati! Predlagam, naj deželni zbor, odnosno njegov predsednik pri vladi urgira, da se zakon spoštuje.

PRVI SKLEP

Razpravo o deželni avtonomiji je začel dr. Pettarin z odločnim govorom za ohranitev avtonomnih pravic novih pokrajin. Avtonomistično gibanje ne nasprotuje državnemu edinstvu, temveč oživlja in krepi državno življenje. Avtonomija je boljša in popolnejša organizacija države, je hitrejša, cenejša in učinkovitejša uprava.

Dr. Pettarin je predlagal odboru, naj sprejme sledeči sklep:

»Izredni deželni odbor Goriško-Gradiščanske se priznava slovesno k načelu, da se morajo ohraniti v bistvu nedotaknjene in nezmanjšane avtonomne pravice novih pokrajin Italije, in sicer:

a) zakonodajne in finančne svoboščine deželnih zborov ter njih pravice sklepanja;

b) pravice, ki pritičejo deželnim odborom kot avtonomnim, neodvisnim upravnim oblastvom; posebno pravice, ki gredo deželnim odborom kot oblastvom z gospodarsko-finančno nadzorovalno oblastjo nad manjšimi avtonomnimi enotami, posebno nad občinami; in pravice, ki pritičejo deželnim odborom, kot sodnim oblastvom v sporih med omenjenimi manjšimi avtonomnimi enotami, posebno med občinami;

c) samostojne upravne pravice, ki pritičejo manjšim avtonomnim enotam, posebno občinam, prav posebno pa občinam z lastnim statutom.«

(Dalje)

»No, pa pojdi z nama, če hočeš,« se je vdal Janez.

»Toda nosila te ne bova, da veš,« je pristavil Matija.

»Saj me ne bo treba,« je hitel zatrjevati Tinček. »Bosta videla, da ne. Oh, kako sem vesel! Mama pa bo še stokrat bolj vesela, ko ji bomo prinesli denarja in ji ne bo več treba hoditi delat na kmetije. Potem bo lahko vedno doma!«

Odšli so skupaj naprej, in ker je bilo sončno jutro in so bili polni upanja, so si po poti veselo zapeli, da je odmevalo po gozdu.

Že tri dni so Gašper, Matija in Tinček pešočili po samotni cesti med gozdovi, ki se je vzpenjala zdaj v mnogih vijugah kvišku do visokih gorskih prelazov, kjer je še ležal sneg, pa se spet vijugala navzdol vstric deročih hudournikov in rek. Tu pa tam so prišli mimo kakšne vasice ali majhnega trga, vendar se niso upali ustaviti. Bali so se, da bi jih kak policaj povprašal, kam so namenjeni. Če bi odkril, da so jo popihali od doma, bi jih gotovo zaprl v kajho in potem bi jih poslali nazaj domov. To bi se jim ljudje v domači vasi smejali!

Trije bratje gredo posvetu

F. J. — 5 PRAVLJICA

Tako so kar naglo šli skozi vasi in se ustavili rajši na kaki samotni kmetiji blizu ceste, da so prosili za malo mleka in kruha. Na kmetijah so tudi prespali prvi dve noči, na dišečem senu nad hlevom.

Tretja noč pa jih je zalotila sredi gozda med strmimi gozdnimi pobočji. Mrak se je že umaknil trdi temi, trije dečki pa so hodili še kar naprej, da bi prišli do kake kmetije, kjer bi zaprosili za prenočišče. Toda nikjer ni bilo opaziti nobene luči. Včasih se jim je zazdelo, da se je oddaleč pobliskala luč, in po hiteli so naprej v novem upanju, da je v bližini kaka kmetija, a vedno spet se je izkazalo, da so videli luč le v svoji domišljiji. Ko so se spet enkrat tako prevarili, je začel mali Tinček jokati od utrujenosti in strahu.

(Dalje)

ŠPORTNI PREGLED

JUGOSLOVANSKO NOGOMETNO PRVENSTVO

Crvena zvezda ali Dinamo?

Vsi jugoslovanski ljubitelji nogometa se sprašujejo, kdo bo novi državni prvak: Crvena zvezda ali Dinamo. Partizan je verjetno že izključen iz boja za prvo mesto, ker bo zelo težko mogel odpraviti razliko sedmih točk od vodeče beograjske ekipe Crvene zvezde.

Oglejmo si nedeljske izide in sedanjo lestvico. Crvena zvezda iz Beograda je z lahkoto porazila Velež (2:0) in s tem povečala za eno točko prednost pred zagrebškim Dinamom, ki je v nedeljo zaigral neodločeno (1:1) tekmo proti Hajduku v Splitu.

Crvena zvezda je do sedaj 11-krat zmagala, 6-krat igrala neodločeno ter doživela tri poraze. Zabila je 36 golov (drugi napad v Jugoslaviji), prešla pa jih je 19 (tretja obramba v Jugoslaviji). Dinamo je bil prav tako le trikrat poražen, dosegel pa je 9 zmag in 8 neodločenih izidov. Dinamov napad je nekoliko šibak (27 golov), obramba pa je zelo čvrsta (16 golov).

Takoj za omenjeno dvojico pride beograjski OFK, ki ima najplodovitejši napad (37 golov) in precej dobro obrambo (23 golov). Tudi OFK je nanizal 3 poraze, 8 zmag in 9 remijev. V nedeljo je OFK šel po dve točki v Novi Sad (porazil je Vojvodino z izidom 2:0).

Glavnino vodi sarajevski Željezničar, ki je zabil prav toliko golov, kot jih je prejel: 30. Željezničar je pred svojim občinstvom prisilil na neodločen izid državne prveke Partizana.

Na petem oziroma šestem najdemo ekipo Sarajevo in Partizan. Uvrstitev Sarajeva preseneča, mesto Partizana na lestvici pa razočara. Državni prvaki so zabili le 29 golov, prešli pa so jih 17 (druga obramba Jugoslavije, takoj po ekipi Dinama). Preseneča pa tudi hud poraz, ki ga je Sarajevo doživel v Nišu, kjer ga je Radnički obsul z kar s štiritmi goli.

Tudi Rijeka je bila v nedeljo zelo uspešna, saj je zmagala z visokim izidom 6:0 proti ekipi Novi Sad. Zanimivo je, da je Rijeka v prejšnjih 19 tekmah zabila le 22 golov, zdaj pa v eni kar 6! Hajduk ni posebno blesteč, kar velja tudi za ekipo Radnički. Ekipi Trešnjevka in Novi Sad sta zelo šibki v obrambi, saj sta prejeli 43 oziroma 40 golov vsaka, zabili pa le 24, oziroma 21 golov. Najslabši napad je Veležev (17 golov), čeprav je obramba bolj čvrsta (26 golov).

Za obstanek v prvi ligi se borita Vojvodina in Vardar.

Lestvica po dvajsetem kolu prvenstva je naslednja: 1. Crvena zvezda 28, 2. Dinamo 26, 3. OFK Beograd 25, 4. Željezničar 22, 5. in 6. Partizan in Sarajevo 21, 7. Rijeka 20, 8. Hajduk 19, 9. Radnički 18, 10., 11. Trešnjevka in Novi Sad 17, 12. Velež 16, 13., 14. Vojvodina in Vardar 15.

Do konca prvenstva manjka še šest kol tekem. V nedeljo bosta tako Crvena zvezda (proti Vardaru kot gost) kot Dinamo (doma proti Trešnjevki) imela lahki tekmi. Zelo zanimivo pa bo srečanje med OFK Beogradom in Željezničarom.

Kateri so najboljši strelci prvenstva? Lestvico vodijo kar trije nogometaši vsak s 13 goli: Kovačević (Partizan), Ferhatović (Sarajevo) ter Smajilović I. (Željezničar), gol manj pa imata Skoblar (OFK) in Prličević (Crvena zvezda).

Jugoslovanska B liga je razdeljena, kot znano, v dve skupini: vzhodno in zahodno. V vzhodni ligi gotovo vodi ekipa Sutjeska iz mesta Nikšić s tremi točkami prednosti pred dvojico Bor in Kosovske Mitrovice. Tudi beograjski Radnički je med prvimi. V zahodni ligi je zmagal Zagreb, ki je 14-krat zmagal, 6-krat remiziral in le dvakrat klonil pred nasprotnikom. Na drugem mestu sta ljubljanska Olimpija ter banjaluški Borac. Ljubljancani imajo dober napad in čvrsto obrambo (40:17). Tudi Maribor, ki je trenutno na četrtem mestu, je dobra ekipa.

ŽENA IN DOM

MOLJI POVZROČAJO MILIJSKO SKODO

Molji uničujejo vse tisto blago, ki vsebuje keratin (ta snov je sestavni del roževine). Keratin je v vseh živalskih dlakah, tako v volni, kožuhovalni, žimi ter v perju. Zaradi tega so vse te snovi v nevarnosti, da jih napadejo molji in tudi uničijo, naj si bodo te že predelane ali še nepredelane v oblačila, kožuhe, žimnice ali pernice.

Skoda, ki jo na teh predmetih oziroma surovinah vsako leto napravijo molji, je velikanska. To pa ni čudno, saj je en sam rod moljev zmožen uničiti 40 do 50 kg volne na leto. Vsako leto pa se razvije tudi po šest rodov.

Najraje se molji zadržujejo v mirnih, temačnih in primerno toplih ter nekoliko vlažnih kotih, kjer jih nič ne moti in ne ovira pri njihovem uničevalnem delu. Sovražijo pa zračenje, stepanje in splošno nemir. Tako so obleke, ki jih nosimo, v manjši nevarnosti, prav tako tiste volnene preproge, po katerih hodimo, kot pa tiste, ki jih imamo morda shranjene in zvite.

Se posebno radi se molji lotijo tistih oblačil in predmetov, ki vise ali leže kje umazani, preznjeni ali zaprašeni. Nesnaga jih naravnost privlačuje; tako nam je razumljivo, da najdemo preluknjano blago prav tam, kjer je bil madež, ki ga nismo odstranili, preden smo ga shranili.

Vse, kar želimo shraniti, naj si bo iz volne, kožuhovalne ali iz prej naštetih surovin, moramo temeljito očistiti. Najtemeljiteje je pranje; ker pa vsega ne moremo oprati, se odločimo za kemično čiščenje ali vsaj temeljito čiščenje doma s stepalnikom, sesalnikom, krtačo in s sredstvi za odstranjevanje madežev.

Skode, ki jo povzročajo molji, se ubranimo le s stalnim preganjanjem in uničevanjem škodljivcev.

Moderna tekstilna industrija impregnira volno blago s posebnimi sredstvi, ki so moljem zoprna. Impregnirana vlakna so za molje neužitna. Ta preparacija drži več let in ne vpliva niti na kvaliteto niti na barvo blaga. Človeški koži je neškodljiva.

Poznamo pa še več različnih sredstev, s katerimi se bojujemo proti tem škodljivcem. Nekatera izmed njih molje samo preganjajo, uničujejo pa jih ne. K tem spadajo razne močno dišeče snovi, kot so naftalin, tobak, svež časopisni papir ipd.

V novejšem času ta sredstva izgubljajo na veljavi, ker jih izpodrivajo učinkovitejša, ki molje tudi uničijo. Na trgu jih je več vrst. Kupimo jih v obliki prahu, tablet ali tudi tekočin. Delujejo na dihalne organe in živčni sistem moljev in jih s tem tudi pokončavajo. Pri vseh teh vrstah zatičnih sredstev pa se je treba držati natančnih navodil, ki so na zavitkih, steklenicah ipd. Čeprav so učinkovita, jih nekateri ljudje le bolj neradi uporabljajo, ker so neprijetno dišeča. Paziti pa moramo tudi na to, da z njimi ne poškropimo ali ne poprašimo neposredno same tkanine, ker bi s tem občutljivejšo blago lahko poškodovali. Ker ta sredstva vplivajo na dihala in na živce, zadostuje, da so v vrečicah, da je poškropljena omara itd.

Prav dobro zavarujemo tkanine, pletenine in drugo, če jih tudi shranimo v polivinilaste vreče. Vreče, ki jih natanknemo skozi kljukico obešalnika kar čez obleko, nam prihranijo mnogo dela, ki so ga imeli v prejšnjih časih z vsakoletnim vlaganjem oblek v zaboje ipd. Skrbeti pa moramo, da shranimo čisto oblačilo, da ga zavarujemo ob luknjici z lepljivim trakom, ob spodnjem robu vreče pa s pisarniškiimi sponkami. Če so vsi dohodi do blaga zaprti, smo lahko brez skrbi, da ne bo moljev.

S TRŽAŠKEGA

UMAZANIJA VZDOLZ TRAMVAJSKE PROGE NA OPCINE

Obelisk in Opčine sta na programu skoraž vsakega tujca, ki obiše Trst in bi rad užival razgled z višine na morje, poleg tega pa dobil nekaj pojma o sloviti kraški naravi. Mnogi tujci se pri tem poslužijo openskega tramvaja, ki slovi kot izrazita turistična privlačnost. Prav zato mu baje tako podaljšujejo življenje, kljub nevolji manj romantičnih Opencev, ki bi radi kako hitreše prometno sredstvo za zveze z mestom, saj porabi tramvaj za tistih 7 kilometrov kar 26 minut. Približno toliko časa porabi potnik za vožnjo z vlakom od Trsta do Tržiča!

Toda danes hočemo opozoriti na nekaj drugega, namreč na neverjetno umazanijo vzdolž openske proge, zlasti v bližini mesta. Mi domačini smo sicer tega »razgleda« iz našega tramvaja že navajeni. Toda kaj si bodo mislili tujci, ko se bo že na prvih metrih vzpona proti Škorklji razgrnila pred njimi romantična panorama v obliki kupov cunj, zarjavelih kozervnih škatel, celih in razbitih steklenic, odvrženih čevljev in ženskih nogavic, nakopičenega časopisnega papirja itd.? Zeleni pas, ki spremlja progno prve stotine metrov iz mesta navzgor, je podoben smetišču — ne, je že pravo smetišče. Vse kaže, da že dolgo ni stopila nanj noga kakega smetarja. V resnici pa bi lahko bil ta pas, če bi bil negovan, zelo lep in privlačen. Na njem bi lahko namestili klopi, uredili še kako otroško igrišče in Tržičani bi imeli en park več, zlasti ker jih tako pogrešajo. Stroški za to pač ne bi bili veliki, potrebno bi bilo le malo dobre volje.

Tudi na Opčinah bi bilo treba zdaj v spomladanskih in poletnih mesecih bolj skrbeti za javno snago. Gozdič ob Obelisku je včasih poln odpadkov, ki jih puščajo nemarni izletniki, in ti odpadki dolgo leže tam, če celo ne prezimijo. Sneg, dež in nova vegetacija so edini, ki se trudijo, da jih uničijo in ki rešujejo lepoto naše narave. Tudi vzdolž Narodne ulice na Opčinah najde pogosto snago ljubeči izletnik marsikaj, kar ravno ne bo prispevalo k njegovim prijetnim vtisom.

PRIPRAVE NA PRVO SV. OBHAJILO

Naši otroci iz drugega razreda na Opčinah se vneto pripravljajo na prvo sv. obhajilo, ki bo sredi maja. Želimo, da bi se vsem malčkom izpolnila ta vroča želja, v skladu s priporočili Cerkve, naj mali čimprej pristopijo k mizi Gospodovi. Pri tem morda ni tako hudo, če kak malček še ni povsem obvladal veroučne snovi. Bolj hudo bi bilo, če bi mu povzročili grozno razočaranje, če bi ne smel z drugimi k obhajilu, in hudo razočaranje njegovim staršem.

V nedeljo, 19. aprila priredi OPENSKA MLADINA v dvorani Marijanišča

POMLADANSKI KULTURNI VEČER

Na programu sta dve krajši igri. Prva ima naslov »Sosičev dom na Opčinah«, druga pa je vselega značaja z naslovom: »Hiša strahov«.

Na večeru sodeluje tudi godalni kvartet z veselo glasbo, ki bo ogrela predvsem mladino, pa tudi starejše.

Začetek ob 18. uri.

Openska mladina vabi vse Opence in sosede, pa tudi Slovence iz Trsta, naj pridejo na prireditev.

ZA
NAŠE
NAJMLAJŠE

5

B
A
R
R
E
E

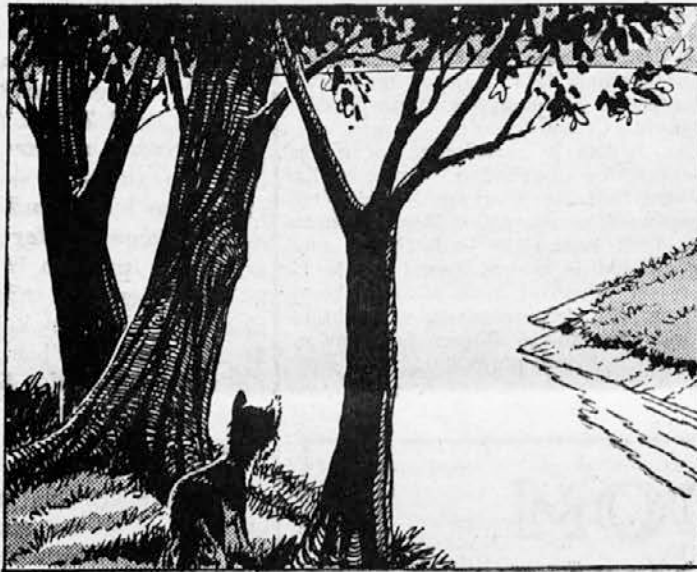
Po povesti
O. Curwooda
riše
Miki Muster

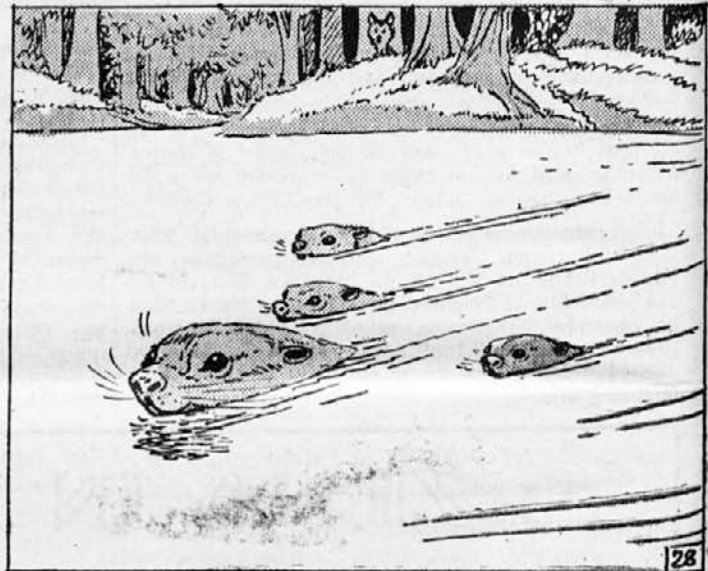
25. Na pol utopljen je Baree obležal na bregu. Voda ga je vrgla na drugi breg in Baree ni vedel, da bi jo moral še enkrat prebresti, da bi se lahko vrnil domov v votlino. Vsa okolica mu je bila neznana. Uho ga je bolelo, nos ga je pekel kot žerjavica, če se je le premaknil, ga je že vse zabolelo. Skratka, bil je najbednejši mladič na vsem svetu!

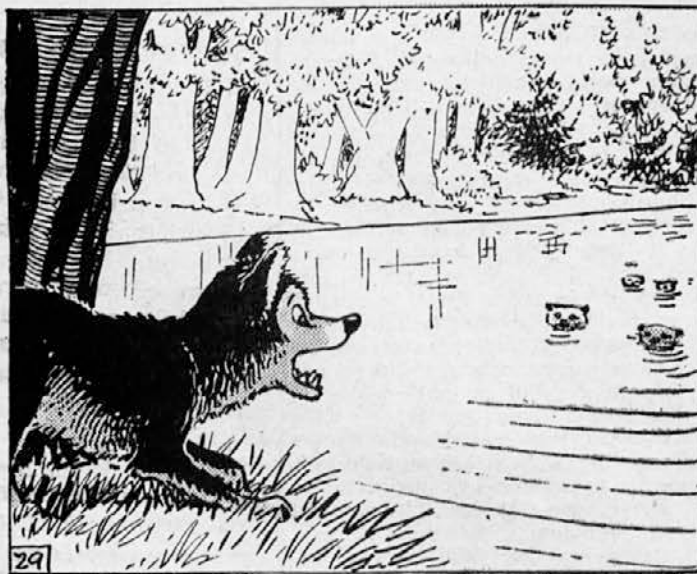
26. Skobacal se je na noge in se z negotovimi koraki napolnil ob strugi navzdol. Tako se je nevede vedno bolj oddaljeval od doma. Včasih se je ustavil in prisluškoval. Gozd je postajal gostejši in temnejši. Skrivnostna gozdna tišina ga je plašila. Tako sam je bil, da bi z veseljem pozdravil tudi samo hudo sovo! Da bi le znal nazaj domov!

27. Ko je hodil približno tri četrt milje, se je potok razcepil v dve strugi. Baree je moral zaviti na svojem bregu proti jugovzhodu. Voda v potoku se je umirila, postala je vedno bolj globoka in temna. Ne da bi vedel, se je Baree ob njej bližal bregu globokega, temnega jezera. Nenadoma pa se je znašel na najbolj zapuščenem delu gozda.

28. Mirno, kot olje gladko jezero površino je nenadoma razburkala velika, gladka žival, ki je prav pred Bareejem skočila v vodo. Baree je kar otrpnil od strahu. To je bil vidrak Nekik. Kmalu zatem so se na vodi zarezale štiri dolge, srebrne brazde: priplavala je v'dra s tremi mladiči. Baree je gledal in pozabil na svojo esamljenost.

29. Vidre so se začele igrati. Nekik je izginil pod globino, potem pa se je pognal kvišku prav pod vidro s tako silo, da jo je na pol dvignil iz vode. Vidra ga je jezna začela loviti, njuno igro pa so začeli mladiči posnemati z vso razposajenostjo. Baree je mislil, da gre zares. Zalajal je — vidre pa so v trenutku izginile. Potem je nadaljeval pot.

30. Vedno bolj tesno mu je bilo. Sredi belega dne se je začelo nebo mračiti in v gozdu je postalo temno. Bareeju se je zazdelo, da je nekje v daljavi zaslišal volčje zavijanje. Stekel je proti glasu, ki se ni več ponovil. Namesto lajanja se je razleglo grmenje. Pred slepečim bliskom se je zatekel pod smreko. To je bila njegova prva nevihta.